

ТРАДИЦИОННИТЕ МЕТОДИ- ОСНОВА ЗА РАЗВИТИЕ НА УМЕНИЕТО ЗА СЛЯТО ЧЕТЕНЕ НА СРИЧКИ И ДУМИ ОТ ДЕЦА БИЛИНГВИ В ПЪРВИ КЛАС

Ненка Т. Кунчева

Основно училище „Христо Груев Данов“, село Розино

***Резюме:** В настоящата статия са разгледани традиционните методи за развиване на уменията за слято четене на срички и думи. Посочени са ползите от използването на тези методи в обучението по четене на български език в 1. клас на деца билингви. Целта на настоящата статия е да помогне на читателя да обогати теоретичните си познания и да го стимулира да използва споделяния опит в своята практика като учител или родител.*

***Ключови думи:** сричка, дума, слято четене, гласен, съгласен, български език.*

TRADITIONAL METHODS - THE BASIS FOR THE DEVELOPMENT OF THE SKILL OF BLENDED READING OF SYLLABLES AND WORDS BY BILINGUAL CHILDREN IN THE FIRST GRADE

Nenka T. Kuncheva

„Hristo Gruev Danov“ Primary School, Rozino village, ul. „Hristo Botev“, 55

***Abstract:** In this article, traditional methods for developing the skill of blended reading of syllables and words are reviewed. The benefits of using these methods in teaching reading Bulgarian to bilingual children in grade 1 are pointed out. The aim of this article is to help the reader to enrich his theoretical knowledge and to stimulate him to use the shared experience in his practice as a teacher or parent.*

***Keywords:** syllable, word, blended reading, vowel, consonant, Bulgarian language.*

„Четенето не е вродено умение на човека. То е процес, който следва да бъде изграден...“ (Полихронов, 2020, стр.27). Умението за четене започва да се изгражда в първи клас в часовете по български език и литература. Всяко дете усвоява уменията да чете слято по- различен начин- някои деца първо буквуват, а след това сричкосливат буквите и сричките, други сричкосливат буквите без да буквуват и четат слято сричките и думите. При децата билингви усвояването на уменията за четене е продължителен процес и изисква комбинативно използване от учителя на подходящи модели, методи и технологии на обучение. За съжаление при обучението си по български език в начален етап децата билингви са поставени в ситуация, при която те следва да покриват ДОС, обучавайки се по учебни програми, които са създадени за деца, чийто майчин език е български език. Тези учебни програми „не отчитат трудностите

при постигане на очакваните резултати от деца, които в ежедневната си речева практика си служат главно със своя майчин език и ограничено използват българския език. Това поставя тези ученици в неравностойно положение, тъй като езиковите ограничения не им позволяват да усвоят необходимия минимум знания, умения и компетентности. При тези обстоятелства се налага да се използват допълнителни форми и средства, които да подпомогнат усвояването на българския език до степен, която позволява да се постигне необходимият образователен минимум“ (Танкова, 2014, стр.5). За да се подпомогне цялостното обучение на децата билингви по български език и литература в теорията са предложени няколко модела за обучение на езикови малцинства:

- *Обучение чрез пълно потапяне в официалния език*- при този модел в началното училище децата с доминиращ майчин език се обучават единствено и само на официалния език, без право да използват своя майчин език, тоест потапят се изцяло в езиковата среда на официалния език. За да има успех при този модел на обучение децата билингви в класа не трябва да превишават 30 % и се работи по групи, съставени от ученици, които са с различно ниво на владене на официалния език- начинаещи, междинно ниво, напреднали. Това е основният модел на обучение в България на деца билингви. Целта е децата от езиковите малцинства, заедно с останалите деца носители на официалния език (български език), да придобият уменията да говорят, пишат и четат на български език.;
 - *Обучение с факултативно изучаване на майчиния език*- заедно с изучаването на официалния език тук на децата билингви им се дава възможност да изучават и майчин език- като задължителен или като избираема учебна дисциплина. Целта е чрез изучаването на майчиния език да се осигури чувство за идентичност и принадлежност, което е от изключителна важност за самочувствието на децата билингви;
 - *Обучение чрез посредничеството на майчиния език*- при този модел през първите години в началното училище децата се обучават върху основата на своя майчин език. При обучението чрез посредничеството на майчиния език целта е да се поддържа владенето на майчин език до момента, в който учениците се почувстват сигурни в използването на официалния език като втори за тях език. По този начин децата билингви стават двуезични със симетричен билингвизъм, тоест еднакво добре владеят и двата езика.;
 - *Двуезиково обучение в смесена езикова среда*- при този учениците от малцинството се образават едновременно със своите връстници от езиковото мнозинство. Този вид обучение се реализира, когато двата езика са еднакво ценни и полезни за децата и децата от двете групи в класа са по равен брой. По този начин децата, носители на официалния език, освен него изучават и чужд език- езика на своите съученици от езиковото малцинство. А децата от езиковото малцинство изучават майчиния си език заедно с официалния език като втори такъв;
 - *Многоезично обучение на деца от езикови малцинства*- при този вид обучение децата усвояват едновременно три и повече езика. Това обучение се реализира в държави, в които има два официални езика или в случаи, когато има задължително ранно чуждоезиково обучение, тоест децата от начален етап (предимно от втори клас) започват задължително да изучават и чужд език (предимно английски език) наред с официалния език и майчиния си език (като задължително избираем).
- Към настоящия момент в България при обучението на деца билингви се прилага основно *моделът за обучение чрез пълно потапяне в официалния език*. Този модел изисква децата да придобият необходимите им знания, умения и компетентности по различните предмети, използвайки единствено и само български език.

При обучението по български език и литература, в частност четенето на срички и думи, на деца билингви наред с избор на подходящ модел на обучение е важно да се избере и подходящ метод на обучение. За съжаление към настоящия момент няма разработени специални методи и похвати за овладяване уменията за слято четене на букви в срички и на срички в думи от деца билингви. По тази причина в практиката си при обучението на деца билингви по четене в 1. клас аз използвам традиционните методи (Сфумато, методът на Рашел Коен, звуковият аналитико-синтетичен метод) за овладяване уменията за слято четене на букви и срички.

Традиционни методи за овладяване на уменията за четене на срички и думи

В литературата като основен метод за развиване на уменията за четене на български език в 1. клас (за всички деца в България, заложен като основен в учебната програма по БЕЛ за 1.клас) е **звуковият аналитико-синтетичен метод**. При него „четенето се приема като единство на два процеса: анализ и синтез“ (Кючуков, 2004, стр.87). Анализът протича в две посоки – овладяване на буквите и сливане на буквите в срички и думи (сричково четене). При овладяването на буквите се извършва реорганизация на фонематичния слух, образуват се нови фонематични представи у децата, овладяват се буквените означения. При този метод „усвояването на четенето се осъществява в съответствие с напредъка на първокласниците при изучаването на буквите. Първоначално детето се учи да слива буквите в сричка, след това пък – да слива сричките в дума ... после се приучава да чете словосъчетания и кратки изречения ..., а накрая се съсредоточава върху плавно четене на кратки текстове“ (Танкова, 2016, стр.57).

При този метод след като децата изучат няколко букви и техните звукове се започва с обучението по слято четене на срички и думи, което преминава през няколко етапа:

- Слято четене на срички и едносрични думи
- Четене на срички, съставени само от един гласен
- Четене на затворени срички с един гласен
- Четене на отворени срички с един съгласен
- Четене на срички с добавяне на съгласен след отворената сричка
- Четене на срички със струпани съгласни
- Слято четене на думи

Защо този метод е подходящ за обучението по четене (слято) на срички и думи от деца билингви?

Този метод е подходящ при обучението по слято четене на срички и думи на деца билингви, защото:

- им помага да изградят умение да съединяват гласен и съгласен звук и така да образуват сричка. След като изградят това умение за тях „единицата за четене вече не е буквата, а сричката“ (Кючуков, 2004, стр. 88). Впоследствие след като овладеят уменията за слято четене на букви в срички децата билингви се стремят и да четат слято сричките в думи.;

- им помага да усвоят уменията за сливане на сричките в думи.;

За децата билингви е важно да разбират лексикалното значение на думите, които четат. Поради това при тях „обучението за слято четене на дума изисква непрекъсната

проверка на разбирането, за да не се допусне механично четене, при което детето възпроизвежда точно звуково-буквения състав на думата, но не се ориентира в нейното значение“ (Танкова, 2016, стр.65).

Освен горе описаният метод за развиване на уменията за слято четене на срички и думи от деца билингви аз прилагам и още два традиционни метода.

Първият е методът на М. Навратилова. Известен като „методът Сфумато“ или още **дирижирано четене**. Той се използва при слято четене на срички и думи. При този метод учителят играе ролята на диригент. Той посочва буквите и учениците задържат произношението върху тях, докато не посочи следващата буква. Учителят може да „играе“ с дължината на произнасянето на думите – да удължава някои срички и да съкращава други. По този начин се пренасочват мотивационните и волевите процеси на учениците. Освен метод за четене, Сфумато е и начин на преподаване. На практика, уроците започват с артикулационна гимнастика и плавно се преминава към рецитиране на стихове, съпроводени с движения, съпровождащи текста. Широко застъпени в този метод са игровите моменти и по-конкретно играта като средство. Същинската част на урока е приложението на технологията за четене, в която учителят посочва звука, а ученикът го произнася като задържа гласа си до момента, в който учителят премине към следващия звук. Дишането се адаптира към естественото изложение на звука. Преминава се към писане. Урокът завършва отново с игрови елементи. Акцентира се върху получаването на емоционална удовлетвореност от четенето. Този метод е подходящ да се използва при:

- Овладяване алгоритъма за четене на затворени и отворени срички;
- Овладяване алгоритъма за слято четене на дума.

Защо и как прилагам този метод в обучението по четене на деца билингви в 1. клас ?

Използвам в работата си този метод с цел децата билингви в класа ми да:

- развият своя фонематичен слух.;
- да запомнят кой звук на коя буква съответства.;
- да се научат да четат слято отворени и затворени срички.

Тези цели постигам, прилагайки метода Сфумато чрез игра. На база опита ми като начален учител измислих играта „Изпей тази сричка или дума“. При нея всяко дете получава картонче със сричка или дума и трябва да изпее (да изговори удължено всеки звук) звуковете в сричките или сричките в думите. Децата обичат да играят играта, защото се забавляват, но и се стремят да произнасят правилно звуковете на буквите и сричките.

Какво постигнах с прилагането на метода Сфумато?

Децата билингви от класа ми подобриха фонематичния си слух, правоговора на различните звукове, овладяха слятото четене на букви в отворени и затворени срички, развиха умение за правилно писане под диктовка на срички и думи.

Друг метод за овладяване уменията за слято четене, предимно на думи, е този на Рашел Коен. При него има глобално възприемане на думата – анализ - синтез. Авторката на метода „предлага четенето на дума да се осъществява в следната последователност“ (Педагози БГ, 2021) :

- Четецът наблюдава думата;

- Прочита я тихо наум, тоест мислено я дешифрира;
- Осъзнава значението на прочетената дума;
- Чете думата на глас.

Защо и как прилагам този метод в обучението по четене на деца билингви?

Този метод прилагам с децата билингви от класа, които се затрудняват да сливат сричките в думи. Целта ми е да накарам децата да се научат да четат слято сричките в една дума, осъзнавайки значението ѝ. И тук, базирайки се на своя опит, използвам своя игра, която се нарича „Прочети нещо ново“. При нея всяко дете получава картонче с две непознати думи. Дава се време на детето да разгледа думите и да ги прочете. Не се отчита време за изпълнение, за да може всеки спокойно да прочете думите си.

Какво постигнах с прилагането на метода на Рашел Коен?

В резултат на използването на този метод децата билингви в класа, които се затрудняваха да четат слято сричките в думи, подобриха значително уменията си за слято четене на срички в думи, обогатиха речниковия си запас с нови думи, повишиха увереността си при четене.

Целите, които си поставих, преди да приложя традиционните методи за развиване на уменията за слято четене на срички и думи от децата билингви са:

- развиване на фонематичния слух на децата билингви;
- изграждане на уменията да се съединяват гласен и съгласен звук при образуването на сричка;
- слято четене на букви в срички;
- слято четене на срички в думи;
- възприемането и овладяването на буквените означения (печатни и ръкописни);
- обогатяването на речниковия запас;
- усвояване лексикалното значение на думите в българския език;
- развиване на устна свързана реч;
- подобряване на произношението;
- овладяване на уменията да се прави звуково-буквен анализ на дума;
- развиване на умение да се пише текст под диктовка.

Дейности за постигане на поставените цели:

През цялата учебна 2023/2024 година заедно с децата билингви от класа в часовете по български език и литература, в това число и часовете за ИУЧ, междучасията, часовете за редовни и допълнителни консултации развивахме уменията за слято четене на срички и думи чрез:

- използването на игри в буквения и следбуквения период - за възприемане, запаметяване и прочитане на букви, срички и думи;
- работа в екип - част от игрите в обучението по четене изискват децата да работят заедно. Това подпомага децата в процеса им на обучение и стимулира желанието им за

взаимопомощ. Често децата, които са разбрали и усвоили дадено умение, успяват да го предадат на тези, които не са, по свой си детски начин;

- провеждане на състезания по слято четене на срички и думи;

- провеждане на състезания по краснопис;

- драматизация на любими приказки, разкази.

Заклучение

Първите стъпки по пътя към четенето всяко дете прави като изучава буквите, после прави срички от тях, съставя думи, изречения и текст. За децата билингви е изключително важно да усвоят уменията да четат слято срички и думи, защото то им помага да разбират прочетеното от тях. Прилагайки описаните от мен в статията традиционни методи чрез игра в часовете по четене през изминалата учебна година, аз успях да помогна на своите деца билингви да усвоят уменията за слято четене на срички и думи. За тези деца е изключително важно да овладеят уменията да четат на български език, и като цяло да общуват на него, защото това им помага да се социализират в обществото, да се развият като личности и да имат по-добър живот.

Литература:

Полихронов, Д. (2020). Автореферат, Модел на оgramотвяване в мултикултурна среда в първи клас.София.

Танкова, Р. (2014). Дидактически технологии за обучение по български език на билингви с доминиращ турски и ромски език. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“.

Кючуков, Х. (2004). Методика на обучението по български език в началните класове в условия на билингвизъм. София: издателство „Просвета“.

Танкова, Р. (2016). Методика на обучението по БЕЛ в началното училище. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“.

Начално четене. Педагози БГ. (2021). [онлайн] <https://pedagogy-bg.blogspot.com/2021/12/nachalno-chetene.html> [посетен на 06.03.2024] .